

Вагонот со сираци

Пам Џеноф

АКО И ТИ САКАШ КНИГИ...

ИЗДАВАЧКА КУЌА САКАМ КНИГИ

www.sakamknigi.mk

На светот има толку многу книги, а толку малку време...

Строго избрани одлични наслови за сите кои сакаат книги
со уникатни приказни достоини за нивното време...

Наслов на оригиналот

The orphan's tale

© Pam Jenoff, 2017

Copyright © за македонското издание

Издавачка куќа Сакам книги, 2019

Издавач Издавачка куќа Сакам Книги

Преведувач Ивана Шутиноска

Лектор Марија Иванова

Главен уредник Ивана Спасев

Компјутерска обработка Деана Николовска

Дизајн на корица Диме Спасев

Печатење Графостил - Скопје, 2019

Тираж 1200 примероци

Сите права за книгата се задржани. Ниту еден дел од ова издание не смее да биде препечатувач, копиран или објавуван во која било форма или на кој било начин во електронските или печатените медиуми, без согласност од издавачот.

Вайонот со сираци

Пам Ценоф

Ако и ти сакаш книги...

За моето семејство

Пролог

Париз

Сигурно веќе почнале да ме бараат.

Застанувам на гранитните скали од музејот, посегнувајќи по оградата за да се задржам. Болка, поостра од кога и да било, почнува да ме сече во левиот колк, кој сè уште не е добро заздравен од минатогодишната скршеница. Над Авенијата Винстон Черчил, зад стаклената купола на Гранд Палас, мартовското небо има румена боја во самракот.

Сиркам зад аголот од заоблениот влез на Пети Палас. Од огромните камени столбови виси црвено знаме високо два ката: *Deux Cents ans de Magie du Cirque* – Двесте Години Циркуска Магија. Украшено е со слонове, тигар и клоун, а нивните бои се многу посветли во моите сеќавања.

Требаше да кажам некому дека одам. Но само ќе се обидеа да ме спречат. Моето бегство, кое со месеци го планирав откако прочитав за престојната изложба во *Тајмс*, беше добро организирано: потплатив еден помошник во старечкиот дом да ми ја направи

потребната фотографија за да ја пратам во пасошката служба, за авионскиот билет платив во готово. За малку ќе ме фатеа кога таксито што го викнав, застапа пред домот в зори и почна гласно да свири. Но стражарот на рецепција не се разбуди.

Собирајќи сила, повторно почнувам да се качувам, правејќи еден болен чекор по друг. Во фоајето, галата за отворањето е во полн ек, групи од мажи облечени во смокинзи и жени во вечерни фустани се движат под прецизно насликаниот таван на куполата. Околу мене лебдат разговори на француски јазик како одамна заборавен парфем кој очајно сакам да го помирирам. Познатите зборови допираат до мене, прво како поток, а потоа како река, иако ретко ги слушав веќе половина век.

Не застанувам на рецепција за да се пријавам; не ме очекуваат. Наместо тоа, набрзина поминувам покрај ордеверите и шампањот, упатувајќи се покрај сидовите со мурали до изложбата на циркусот, нејзиниот влез е обележан со помала верзија на знамето што беше надвор. Има слики што висат од таванот на жица претенка за да се види, слики од голтачи на мечеви, коњи што танцуваат и уште повеќе клонови. Од ознаките под секоја слика, имињата почнуваат да надоаѓаат кон мене како песна: Лорх, Д'Ањи, Нојхоф, големи европски циркуски династии уништени од војната и времето. Кога го читам последното од имињата, очите почнуваат да ме печат.

Зад фотографиите виси излитен плакат од жена обесена со свилени јажиња за рацете, едната нога испружена зад неа во воздушна арабеска. Нејзиното младешко лице и тело ми се едвај препознатливи. Во мојата глава почнува да свири песната на вртелешката тивко и бледо како од музичка кутија. Ја чувствувам тешката топлина на светлата, толку е жешка што ми се чини ќе излезам од сопствената кожа. Над изложбата

виси летечки трапез. Дури и сега, моите речиси деведесет годишни нозе копнеат да се качат таму горе.

Но нема време за спомени. За да стигнам до овде ми требаше повеќе време отколку што мислев, како за сè друго во изминатиов период, и не можам да си дозволам да изгубам ниту минута. Голтајќи ја грутката во моето грло, продолжувам да одам покрај костимите и периките, артефактите на изгубената цивилизација. Најпосле, стигнувам до еден вагон. Дел од страничните панели се извадени за да се откријат тесните, малечки кабини внатре.

Изненадена сум од тесниот простор, помалку од половина од мојата заедничка соба во старечкиот дом. Во спомените ми изгледаше многу поголема. Навистина ли живеевме овде со месеци? Ја подавам раката за да го допрам изгниеното дрво. Иако знаев дека вагонот е истиот веднаш штом го здогледав во весникот, дел од моето срце премногу се плашеше да поверува сè до овој момент.

Гласовите зад мене стануваат сè погласни. Набрзина погледнувам преку рамото. Приемот привршува, а присутните се приближуваат до изложбата. За неколку минути ќе биде предоцна.

Погледнувам уште еднаш, а потоа се навалувам за да се пикнам под столбовите на кои е прицврстено јаже. *Сокриј се*, како да ми вели еден глас, длабоко закопаниот инстинкт повторно се обидува да исплива на површина.

Но поминувам со раката по долниот дел од вагонот. Купето е тука, исто како што го паметам. Вратата сè уште се заглавува, но ако се притисне на неа.... Се отвора, а во мене се буди возбудата на младата девојка која ја бара начкрабаната покана за тајно рандеву.

Но посегнувам внатре, а моите прсти влегуваат во ладен, мрачен простор.

Купето е празно, а мојот сон дека внатре можеби се кријат одговорите, се губи како ладна магла.

1

Ноа

Германија, 1944

Звукот е низок како зуењето на пчелите што еднаш го бркаа татко ми низ фармата и го натераа да помине една недела завиткан со завои.

Ја оставам четката со која што го рибав подот, порано елегантен мермер, а сега испукан под потпетиците од чизми и извалкан со тенки линии од кал и пепел што никогаш нема да се исчистат. Слушајќи ја насоката на звукот, ја преминувам станицата под знакот на кој со дебели црни букви пишува: Банхоф Беншејм. Големо име за една обична чекалница со два тоалета, прозорец за благајна и штанд за виршли што работи кога има месо и кога времето не е ужасно.

Се наведнувам да земам една метална паричка покрај една од клупите и ја ставам во џебот. Ме чудат работите што луѓето ги забораваат или ги оставаат зад себе.

Надвор, дишењето ми се отежнува на февруарскиот ноќен воздух. Небото е како колаж од сива и боја на слонова коска, се заканува дека ќе наврне уште снег. Станицата се наоѓа ниско во долината, од три страни опкружена со бујни ридови со борова шума, нивните остри зелени врвови насираат над гранките покриени со снег. Воздухот има слаб мирис на изгорено. Пред војната, Беншејм беше само уште една мала станица низ која повеќето патници поминуваа без воопшто да ја забележат. Но се чини дека Германците искористуваат сè, а местоположбата е совршена за паркирање возови и менување мотори во текот на ноќта.

Овде сум веќе четири месеци. Есента не ми беше толку лошо и бев среќна што најдов засолниште откако бев пратена со храна за два дена, три ако ја штедев. Женскиот дом каде што живеев откако моите родители дознаа дека сум бремена и ме избркаа, се наоѓаше далеку од сè заради дискреција и можеа да ме остават во Мајнц или барем во најблискиот град. Тие само ја отворија вратата и ми наредија да си одам пеш. Се упатив кон железничката станица пред да сфатам дека немав каде да одам. Повеќепати во текот на месеците што следуваа, помислив да се вратам дома и да барам прошка. Не дека бев премногу горда. Ќе клекнев на колена ако мислев дека тоа ќе помогне. Но од бесот во очите на татко ми дента кога ме исфрли, знаев дека неговото срце беше затворено. Не можев вторпат да го претрпам неговото одбивање.

Чиста среќа, на станицата ѝ беше потребна чистачка. Погледнувам кон задниот дел од зградата кон малиот орман каде спиев на душек на подот. Трудничкиот фустан е истиот што го носев дента кога си заминав од дома, но сега предниот дел млитаво виси. Нема секогаш да биде така, се разбира. Ќе најдам вистинска работа – некоја со која ќе добивам повеќе од малку мувლოსан леб – и вистински дом.

Се гледам себеси во прозорецот на железничката станица. Имам изглед што се вклопува, темно руса коса што обелува од летното сонце, бледо сини очи. Порано мојот светол тен ми пречеше; овде е предност. Другите двајца работници во станицата, девојката задолжена за билети и човекот во киоскот, доаѓаат и си одат дома секоја вечер, едвај зборуваат со мене. Патниците поминуваат низ станицата со дневното издание на *Der Stürmer* ставен под пазувата, ги гасат цигарите на подот и не им е гајле ниту која сум, ниту од каде доаѓам. Иако сум осамена, тоа ми е потребно. Не можам да одговарам на прашања за минатото.

Не, не ме забележуваат. Но јас ги гледам, војниците на отсуство и мајките и сопругите кои секој ден доаѓаат и зјапаат во пероните со надеж дека ќе го видат синот или сопругот, а потоа си заминуваат сами. Секогаш можат да се забележат оние што сакаат да избегаат. Се обидуваат да изгледаат нормално, како да одат на одмор. Но нивната облека е претесна од слоевите облечени одоздола, а куферите им се толку полни што изгледаат како да ќе пукнат во секој момент. Никого не гледаат во очи, ги носат децата со себе со бледи, изморени лица.

Зуењето станува погласно и поостро. Доаѓа од возот што пред малку го слушнав како чкрипи, а сега е паркиран на далечната пруга. Почнувам да одам кон него, поминувам покрај речиси празните корпи за јаглен, повеќето од нивните залихи се одамна потрошени за трупите што се борат на истокот. Можеби некој оставил мотор или друга машинерија. Не сакам јас да бидам обвинета и да ја изгубам работата. И покрај мојата тешка ситуација, знам дека може да биде и полошо – и дека имам среќа што сум овде.

Среќа. Првпат го слушнав од една постара Германка која сподели со мене малку харинга во автобусот за Хаг откако ги напуштив моите родители. „Ти си

Ариевскиот идеал“, ми рече јадејќи од рибата додека скршнувавме и поминувавме по патиштата со дупки.

Мислев дека се шегува: имав обична руса коса и мало носе. Телото ми беше жилаво – атлетско, сè додека не почна да омлитавува и да се заоблува. Освен во моментот кога Германката ми ги прошепоти тие нежни зборови во увото таа вечер, секогаш сум се сметала за обична. Но сега ми беше кажано дека сум баш таква каква што треба. Почнав да ѝ се доверувам на жената за мојата бременост и за тоа дека бев избркана од дома. Таа ми рече да одам во Визбаден и прочкрта белешка во која пишуваше дека носам дете од Рајхот. Ја зедов и заминав. Не помислив дали е опасно да одам во Германија или дали треба да одбијам. Некој сакал деца како моето. Моите родители попрво ќе умреа отколку да прифатеа помош од Германци. Но жената рече дека ќе ми обезбедат засолниште; колку лоши би можеле да бидат? Немав каде да одам.

Сум имала среќа, повторно ми рекоа кога отидов во женскиот дом. Иако сум Холанѓанка, ме сметаа за Ариевска раса, а моето дете – од другите сметано за *uneheliches Kind*, вонбрачно зачнато – можеби ќе биде прифатено во програмата Лебенсборн и ќе биде одгледано од добро германско семејство. Таму поминав речиси шест месеци, читајќи и помагајќи во домашните обврски сè додека стомакот не ми стана преголем. Установата, која што не беше многу голема, беше современа и чиста, дизајнирана за породување во добро здравје за Рајхот. Запознав една крупна девојка, Ива, која беше бремена во поодминати месеци од мене, но една вечер се разбуди со крварење и беше однесена во болница. Не ја видов повторно. По таа случка, се затворив во себе. Ниту една од нас немаше долго да биде таму.

Мојот момент за породување дојде во едно студено октомвриско утро кога станав од масата

за појадок во женскиот дом и ми пукна плодовата мембрана. Следните осумнаесет часа трпев ужасни болки и слушав наредби без никакво охрабрување или утешителен допир. Најпосле, бебето излезе со плач, а целото мое тело трепереше од празнотија, како машина што се исклучува. На лицето на болничарката се појави необичен израз.

„Што е?“ прашав јас. Не требаше да го видам бебето. Но се борев со болката за да се исправам. „Нешто не е во ред?“

„Сè е во ред“, ме увери лекарот. „Детето е здраво“. Но гласот му беше вознемирен, а лицето му изгледаше налутено низ дебелиите очила над млитавиот кремав чаршав. Се наведнав напред и едни продорни црни очи се сретнаа со моите.

Тие очи не беа Ариевски.

Тогаш ја сфатив вознемиреноста на лекарот. Детето воопшто не изгледаше како совршената раса. Некој сокриен ген, од моја или од страна на Германецот, му дал темни очи и темна боја на кожата. Веднаш знаев дека нема да биде прифатен во програмата Лебенсборн.

Моето бебе почна да плаче, пискаво и гласно, како да си ја слушна својата судбина и почна да се бунува. Посегнав по него и покрај болката што ја чувствував.

„Сакам да го подржам“.

Лекарот и медицинската сестра кои ги запишуваа информациите за бебето на некаков формулар, загрижено се погледнаа. „Ние, односно, програмата Лебенсборн не го дозволува тоа“.

Едвај успеав да се исправам на креветот. „Тогаш, ќе си го земам и ќе си одам“. Тоа беше блефирање; немав каде да одам. Кога пристигнав, потпишав документи со кои се откажав од моите права во замена за тоа да ми дозволат да останам, имаше чувари во болницата...

едвај можев да одам. „Ве молам, дајте ми само малку да го подржам“.

„*Nein*“. Сестрата отсечно ја затресе главата и излезе од собата додека јас продолжував да молам.

Откако исчезна од видик, нешто во мојот глас го принуди лекарот да попушти. „Само на кратко“, рече тој и неволно ми го подаде бебето.

Зјапава во црвеното лице, го вдишував прекрасниот мирис од неговата глава која беше заоблена од долгите часови мачење да се роди, а потоа се задржав на неговите очи. Тие прекрасни очи. Како може нешто толку совршено да не биде идеално?

Но тој беше мој. Ме облеа бран од љубов. Детето не беше планирано и посакувано, но во тој момент, сето каење се изгуби, а на негово место се појави копнеж. Во мене истовремено се појави паника и олеснување. *Сега нема да го сакаат. Ќе морам да го однесам дома, бидејќи ќе немам друг избор. Ќе го задржам, ќе најдам начин...*

Потоа сестрата се врати и го оттргна од мојата прегратка.

„Не, чекајте“, се побунив. Додека се мачев да посегнам по моето бебе, нешто остро ми ја прободеше раката. Почна да ми се врти во главата. Почувствував раце кои ме притискаа за креветот. Се онесвестив, сè уште гледајќи ги тие црни очи.

Се разбудив сама во таа студена, стерилна соба за породување, без моето дете, ниту сопруг, ниту мајка, дури ниту медицинска сестра, само празно тело што повеќе никој не го сакаше. Не можев да знам дали ја кажуваа вистината.

Тешко проголтав и покрај сувоста на моето грло, браќајќи го споменот. Потоа излегов од станицата во студениот воздух што штипеше и ми олесни што *Schutzpolizei des Reiches*, државната полиција што

патролираше на станицата, никаде ја немаше. Веројатно се борат со студот во нивниот камионет со плоска алкохол. Го погледнав возот обидувајќи се да одредам од каде доаѓа зуењето. Доаѓа од последниот товарен вагон, до вагонот за чуварот на возот – не од моторот. Не, бучавата доаѓа од нешто што е внатре во возот. Нешто живо.

Застанувам. Си ветив дека никогаш нема да се приближам до воз, дека ќе гледам настрана кога ќе поминува покрај мене – бидејќи носат Евреи.

Сè уште живеев дома во нашето село првиот пат кога го видов првиот куп мажи, жени и деца на плоштадот. Плачејќи се затрчав кон татко ми. Тој беше патриот и се залагаше за сè друго – зошто не за ова? „Ужасно е“, рече тој низ неговата сива брада со жолти дамки од чадот од лулето. Ми ги избриша солзите од образите и ми даде некое нејасно објаснување за тоа дека постојат начини да се средат работите. Но тие начини не спречија мојата соученичка Стефи Клејн да биде одведена на железничката станица, заедно со нејзиниот помал брат и нејзините родители, во истиот фустан што го носеше на мојот роденден еден месец претходно.

Звукот продолжува да се засилува, сега речиси наликува на липање, како рането животно во грмушка. Го набљудувам празниот перон и сиркам кон крајот на станицата. Може ли и полицијата да го слушне тој звук? Несигурно стојам на работ од платформата, гледајќи кон празните шини на железницата што ме одделуваат од товарниот вагон. Треба само да си заминам. Гледај надолу, тоа беше лекцијата од годините поминати во војна. Ништо добро не излезе од мешањето во туѓа работа. Ако ме фатат како си го пикам носот во делови од станицата каде што не припаѓам, ќе ме отпуштат од работа, ќе останам без место за живеење, а може дури и да ме уапсат. Но никогаш не сум можела да

се воздржам и да не погледнам. Премногу љубопитна, така ми велеше мајка ми кога бев малечка. Секогаш морав да знам сè.

Правам еден чекор нанапред, не можејќи да го игнорирам звукот кој, како што се приближувам, сè повеќе наликува на плач.

Ниту малото стапало што се гледа низ отворената врата од вагонот.

Ја отворам вратата. „Ох!“ Мојот глас опасно одекнува низ мракот, привлекувајќи внимание. Бебиња, мали телца премногу на број, лежат на подот од вагонот покриен со сено, ставени едно до друго и едно врз друго. Повеќето од нив не се помрднуваат и не можам да видам дали се мртви или спијат. Молкот го нарушуваат желни крици измешани со стенкања и липања како блеење на јагниња.

Се фаќам за страничниот дел од вагонот, мачејќи се да дишам од тешкиот бран на урина, фекалии и повраќаници што ме напаѓа. Откако дојдов овде, ги затапив чувствата од сликите, како лош сон или филм кој не може да е вистинит. Но ова е различно. Толку многу бебиња, сосема сами, оттргнати од рацете на нивните мајки. Долниот дел од стомакот почнува да ме пече.

Беспомошно стојам пред товарниот вагон, вкочанета од запрепастеност. Од каде дојдоа овие бебиња? Сигурно тукушто биле донесени, сигурно не би можеле долго да издржат на ледените температури.

Со месеци ги гледав возовите како одат на исток, луѓето беа како добиток и вреќи со жито. И покрај ужасноста на превозот, си велев дека одат на место како камп или село, дека се чуваат на едно место. Имав нејасна претстава во мојата глава, но си замислував место со колиби или шатори како кампот покрај морето јужно од нашето село во Холандија за луѓето што не

можат да си дозволат вистински одмор или повеќе сакаа нешто порустикално. Повторно населување. Но во овие мртви бебиња и бебиња на умирање ја гледам само целокупноста на лагата.

Погледнувам преку рамото. Возовите со луѓе секогаш ги чуваат стражари. Но овде нема никој – бидејќи едноставно нема шанси бебињата да избегаат.

Најблиску до мене лежи бебе со сива кожа и помодрени усни. Се обидувам да го отстранам тенкиот слој мраз од неговите трепки, но бебето веќе е здрвено и мртво. Ја тргам главата наназад и ги гледам другите. Поголемиот дел од бебињата се голи или само завиткани со ќебе или крпа, соголени од сè што би можело да ги заштити од суровиот студ. Но во центарот на вагонот, две совршено бледо розови плетени чевличиња стојат круто нагоре облечени на голо бебе. Некој се грижел доволно за да ги сплете, конец по конец. Липот ми се откорнува од градите.

Едно главче сирка меѓу другите. Слама и измет го покриваат неговото лице со облик на срце. Бебето не изгледа како да има болки, не е вознемирено, туку има збунет израз на лицето, како да сака да каже: „Што барам јас овде?“ Има нешто познато кај него: очи црни како катран кои ме прободуваат, исто како дента кога се породив. Срцето почнува силно да ми бие.

Лицето на бебето однадеж се мурти и почнува гласно да плаче. Ги испружувам рацете обидувајќи се да посегнам по него над другите пред некој да го слушне. Не можам да го достигнам бебето кое почнува да плаче уште посилено. Се обидувам да се качам во вагонот, но бебињата се многу натискани едно до друго и не успевам од страв да не згазнам некое. Очајно, уште еднаш ги испружувам рацете кон него. Го дофаќам некако расплаканото бебе, сакајќи да го смирам. Чувствувам дека кожата му е студена додека го вадам од вагонот, голо е, има само валкана платнена пелена.

Бебето сега е во моите раце, само што го зедев се чини дека се смири во длабнатината на мојот лакот. Дали е можно ова да е моето бебе што судбината ми го вратила? Очите на бебето се затвораат, а главата му паѓа нанапред. Не знам дали заспива или умира. Го стегам и почнувам да се оддалечувам од возот. Потоа се вртам назад: ако уште некое од бебињата сè уште е живо, јас сум неговата единствена надеж. Треба да земам уште.

Но бебето што го држам повторно почнува да плаче, пискавиот звук ја сече тишината. Му ја покривам устата и трчам кон станицата.

Одам до шпајзот каде што спијам. Застанувам пред вратата и очајно погледнувам наоколу. Немам ништо. Се упатувам до женскиот тоалет. Вообичаениот лош мирис сега едвај го чувствувам по мирисот во вагонот. На мијалникот ја бришам нечистотијата од лицето на бебето со една од крпите што ги користам за чистење. Бебето сега е потопло, но две од неговите ножни прстиња се модри и се прашувам дали ќе ги изгуби. Од каде ли се појави?

Ја отворам валканата пелена. Бебето е машко, исто како моето. Сега одблиску можам да забележам дека неговиот мал пенис изгледа различно од тој на Германецот, или од момчето на училиште што ми го покажа кога имав седум години. Обрежан. Стефи еднаш ми го кажа тој збор и ми објасни што му направиле на нејзиното братче. Бебето е Еврејче. Не е моето.

Се враќам во реалноста и сфаќам: не можам да чувам Еврејче, или воопшто какво било бебе, сама, и да ја чистам станицата дванаесет часа на ден. Што ли си мислев?

Бебето почнува да се тркала странично кон работ од мијалникот каде што го оставив. Скокам кон него

и го фаќам пред да падне на тврдиот под со плочки. Не знам да се снајдам со деца и сега го држам на растојание од мене, како опасно животно. Но тоа се приближува до мене и ми го душка вратот. Несмасно правам пелена од другата крпа, а потоа го изнесувам детето надвор од тоалетот и од станицата, упатувајќи се назад кон вагонот. Морам да го вратам во возот, како ништо од ова да не се случило.

На работ на платформата, се вкочанувам. Сега еден од чуварите поминува по шините и ми го попречува патот кон возот. Очајно гледам во сите насоки.

Блиску до станицата стои камион за достава на млеко, задниот дел му е полн со големи конзерви. Импулсивно почнувам да чекорам кон него. Го ставам бебето во еден од празните садови, обидувајќи се да не мислам колку е студен металот врз неговата гола кожа. Тоа не испушта ни звук и беспомошно гледа во мене.

Се сокривам зад една клупа, а вратата од камионот се затвора. За миг ќе замине и ќе го земе бебето со себе.

И никој нема да дознае што направив.